

formákat alkot, de e kötöttség nem vonatkozik a gondolat- és érzelmvilág látomásos áradásaira, lázas dinamikájára. Ha történeti párhuzamot keresünk, lehetetlen nem gondolnunk mint előzményre a huszás évek expresszionista stílusforradalmára, a fiatal József Attila pátoszára. (József Attila szavai és szóképei különben gyakorta föltűnnek a kötetben; „Légy higgadt! Érvelj!": Téli éjszaka; „Éjszakákat hasítgat a fény": Külvárosi éj; „Kicsusszan a villamos síkos hala": A város peremén; „Szeret- teim, ti konok mostohák": Óda stb. Néhol előbukkan egy-egy adys kép is, mint például A grófi szérún-é: „Fekete kalászkok zokognak a dülők alól.") A költő szíve- sebben festi a tragikumot (persze katarzissal, nem pesszimistán), mint az idillt; a nyugtalanságot, mint a nyugalmat. De e törekvését eszmeileg tovább kellene mélyí- teni. Gondolati érlelés és harmóniát teremtő építés — ez a költői továbbfejlődés föltétele.

Az *Egyetlen hangszer* értékesebb fele a második; a *Varázsolások* ciklusa. A népi hiedelemvilágból a balladaköltészet csak az epikumot termelte ki; Polner a lírát ak- názza ki belőle, kísérlete ezért úttörő és figyelemre méltó. A folklór ősi mélyrétege, Németh László szavaival: az Európa alatti geológia, valóban megtermékenyítően hat költészetére. A legjobbak azok a darabok, melyek a gondolatot személyessé élik, az élmény forráságát őrzik s morális mondandókat hordoznak, mint például a *Vajúdó* vagy a *Szél*. Viszont túl poentírozott a *Tetszhalott*, s rutinszerűen megírt a *Száj- penész* vagy a *Kenyérmosdatás*. Érdeemes volna az etnográfus objektivitását és doku- mentáló hajlamát tovább oldani, a heces költői nyersanyagot kissé szubjektívebben megélni, s az ősi babonákat merészebb és bátrabb átalakítással általánosabb emberi jelentőségű mitológiává, modern jelképrendszerré fölépíteni. Érthető, hogy az első mozdulat az alázaté; de ezt követnie kell a másodiknak: az öntörvényű továbbfej- lesztésnek.

Összefoglalva: Polner tehetséges költő, de tehetségével jobban kell gazdálkodnia. A művéség, a komponálás alkotó műhelyének gyenge pontja. Érzésem szerint a „fűlön” olvasható önvallomás fordítva igaz: „Az ihletet nem ismerem, csak a műn- kát, mert vallo, hogy a vershez a tehetség csak ideig-óráig elegendő, ha nem pá- rosul kellő tudással.” Lírájában nem az ihlettel, hanem a műgonddal van baj. (*Mag- vető Könyvkiadó, 1971.*)

GREZSA FERENC

KÉT GYŰJTEMÉNYES VERSKÖTET

MÁRIA BÉLA: RITKA VARÁZSLAT

Közel fél évszázada annak, hogy Mária Béla első versei megjelentek. A klasz- szikus szabályokat sarokba vágta a fiatal élet lobogó, szabad lázadása. A lehetőségek izgatták a költőt, a rettenthetetlen akaratot dicsérte, a végtelenre vágyott. Indulata olyan heves volt, mintha pontosan tudná, hogy mit akar, pedig csak a helyét kereste. De azt teremteni vágyó sürgetéssel. A korai, expresszionista jellegű szabad versek felfokozott izzásában már teljes életprogram jelentkezett. Nem konkrétan, nem rész- leteiben, de a szándékát tekintve egyértelműen: a teljes élet és tiszta emberség igé- nyével. A fiatalos nyugtalanságnak Mária Béla rendkívül változatos és nehéz élete bőségesen adhatott ösztönzést. A lehetőségeket kutató és végtelenre vágyó tekintet nagy ellenállásba ütközött; így teljesedett ki e líra meghatározó jegye: az ellen- tétek harca, a vörös és fekete szüntelen egybelángolása.

A költő társak sorsába fonódva élt; lírájában egymásba kapcsolódik a magán- élet és a társadalmi problematika, „pillangók helyett polgárok parasztok munkások

sorsa" érdekelte és határozta meg irányát, indulatait. Kimaradt a „virágok méhek és rímek színes igézetéből" (Egy költőhöz), versei nem szépek, nem dallamosak, de világgal feleselők, szociális érzékenységükkel megdöbbentők (Munkába menet, Hegyi szimfónia, A szénában). A pátoszos, emelt hangnemen belül a végletek szembesítése teremti meg a versek sajátos, feszült atmoszféráját. Ez egyaránt érvényes az egyes darabokra és a kötet egészére. A hegyeket fehér hó borítja, a sítalpakat cipelő emberek és a „frisstestű" lányok nevetésében már a tavasz közeleg, más hegyeken viszont fojtó füst és haldoklók hörgésének közepette „Parancsra egymást halálra keresték / világosabb bőrű és sötétebb bőrű, / egészséges, épeszű férfiak." (Egy vasárnap); zsványok korában is tisztán akar élni (Mégis); élőket és halottakat szembesít a lázadás és tiltakozás jegyében (Sirató, Fohász); a külső szépséget és a társadalmi hasznosságot, a látszatot és valóságot mérlegeli (Egy költőhöz, Egy jubiláns költőhöz); a szándékot és lehetőséget állítja szembe (Az udvarias vendég, Győzzön az értelem, Csodálatos délután). A lírai hevület általában ellentétekből bontja a verset, de éppen örökös felfokozottsága révén olykor egynemű tömböt is létrehoz, viszonylag egységesen robban ki a fiatalos tettvágy, harcos szándék (Nézzétek a húszévest, Vonat), illetve más versekben ennek ellentéte, a kiégés, megfáradás, szárnyszegetség érzése (Este, Állókép). A kötet egésze azonban vitázó önarckép. A perlekedés, vitázás indítéka a korábbi versekben szociális, társadalmi, a kötet másik részében morális, az egyéniség magánéleti szféráira húzódó. Előbb a nyüzsgő, fiatalos helykeresés, utóbb az érett számvetés, halkabb, elmulasztott életlehetőségeket panaszló meditáció határozza meg a hangoltságot. A világ szembeötlő, mindennapi visszásságai helyett immár a végső ellentétek: az élet és halál küzdelmét jelzi a vörös és fekete harca.

A korábbi ellentétek keserűségét a „széptestű lányok" gyakran felvillanó meztelensége oldotta, a későbbiekét az életből lassan kiszoruló ember nosztalgija (A legdrágább, mi egyszer elveszett), vagy a korai lobogással oly ellentétes önvigasztaló, „bebeszélő" megnyugtató határozza meg: „A tűző nap vakít s hogy jobban / lássak, kell e csöppnyi árnyék." (Nem vagy fiatal) Élet és halál végső vitájához a szerelmet hívja társul a költő, bizván annak megtartó, halálon diadalmaszkodó erejében, de nyitott szemmel azt is kimondja, hogy a „nem-létre" nincsen vigasz.

A teljes életet mutatja föl a Ritka varázslat, harcaiban és megbékéléseiben nagy emberi tisztasággal, szerény művészettel. (Magvető Könyvkiadó, 1971.)

PÁKOLITZ ISTVÁN: JEL

Húsz esztendő terméséből ad számot ez a formailag változatos versvilág. Mária Béla költészetében az évek közelebb hozták egymáshoz a végleteket, Pákolitz István útját figyelve, éppen ellentétes tendenciákra leszünk figyelmesek. Az élet apró örömeiről, gondjairól vallanak a versek, a megbékélt, a természeti bölcelettel rokon szemlélet jelzi irányát. A változatos képincset a természet adja, a rendkívüli tisztaságú, alapvetően morális érzés- és gondolatvilág kialakulását a nevelés és önnevelés szigorú iskolája is segíthette.

A konkrét képet mindig nagyobb összefüggésbe állítja a Pákolitz-vers: amikor a kisgyerek először írja le a nagy A-t, megkezdi a „nagy versenyfutást" (Nagy A). Ez a gyöngébb változat, mert a vers képvilágára didaktikus utóbeszédként települ rá a tanulás. Sokkal művészbibb az ilyen típusú versek másik, gyakoribb tábora, melyben a természeti kép maga növekszik egyetemesebb jelentésűvé, emberi sorsok példázatává (Hangya). Finom, érzékeny és rokonszenves, de egyszerű világ tárulkozik fel a versekben, a költő szavai, példázatai olykor túlságosan direkttek, pedig formatechnikája a legnagyobbakéra emlékeztetően gazdag, a könnyed daltól a szonett-koszorúig mindent sikerrel művel. A költő rendkívüli fegyelme a tiszta esetek körül jelöli ki a költészet témáit. Még a szerelem is „fegyelmezett" lesz, egyetlen és biztos érzés variációira épülő, mélyebb zajlások nélküli menedék, a boldogság irigyelhető

biztos hűsége. E motívum egynemű érzésvilágát az árnyalja, hogy a költő a jövő perspektívájában is megvilágítja, így a nyugalmat a pusztulás réme nyugtalansággá változtatja.

A magasabb rendű igazságtevés hite epikus nyugalmat ad a lírának, a végleteket eleve feloldja a szemlélet immanensen adott kiegyensúlyozottsága. Ezért a számtalan, másodlagos élményű példázatvers, az irodalmi és bibliai motívumokra épülő költemény. „*Am ami nem múltó, mi árthat annak?*” — kérdezi a Janus Pannonius című vers tanulsága, hogy a végső értelem biztonságával, immár az idő, a történelem századai által bizonyított érveléssel zárja le a vitát. A problémák megoldására törő ösztön így talál rá a múlt kínálta lehetőségekre: az idő, a történelem feloldotta már a régi korok kételyeit, igazolta Péter gyávaságát: „*főlöszleges lett volna ! ha ott / és akkor kiállasz: / szétzüllött volna a csapat. / És se Kovász, se Só. / Ki őrizte volna a Kulcsokat?*” — Péternek volt még feladata, megadatott neki, hogy bátran, munkával, később az életével is „jövátegyje” gyávaságát, de *Magdolná*-t is megszabadította az ő nagy hite...

A költő régi történeteket elevenít fel a belőlük sugárzó, megnyugtató, megoldó tanulság végett. Hasonló szándékkal és talán a szabadulás vágyával írta meg saját gyermekkorának élményeit nagy elbeszélő költeményében, az *Évgyűrűk*-ben.

A hatvanas évek közepére azonban nyugtalanná válik ez az érzésvilág, az új versek, olykor egyes témák új variációi, a korábbi lezártág, megoldottság kérdőjeleit hozzák. A kérdésekre immár ritkán jön biztos válasz, „*elpilledt a lélek összetartó fegyelme*”, s a költő valamikori biztonságát utólag magára kényszerített szerepnek minősíti. A nyugtalansággal összetettebb szemlélet, nagyobb társadalmi felelősség-érzés társul, nemritkán azonban bizonyos deklamáló hang is (*Hát így, Keserves, Ünnepe*). Mégis ezek az új versek egy magasabb rendű, izgalmasabb költészet lehetőségeit ígérik. (*Magvető Könyvkiadó, 1971.*)

GÖRÖMBEI ANDRÁS

MAGYARI LAJOS: CSOMA SÁNDOR NAPLÓJA

„*Elpusztíthatatlan az a nép, amelyet a mindennapok vándorló-kereső nyugtalansága hajt és végképpen sohasem temeti el az őseit. Minden kopjafa legyen hát felkiáltójel az élet továbbvitelére!*” Farkas Árpád néhány mondata ugyanazt az aktív hagyománykultuszt fejezi ki mint *Magyari Lajos Csoma Sándor naplója* című kötete. Ajánlásában művének ihletőjét Csomakőrös legnagyobb emberének nevezi, s ezzel állást foglal a fiatal romániai magyar írókra és költőkre annyira jellemző „gyökérkeresésben”. Az ősök szenvedélyes, a példák szívós keresése iratja Magyari Lajossal a poémát.

A tizenhárom darabból álló lírai-epikai versfüzér mindegyik darabja egy-egy önálló, lényeges gondolat kifejezője. Logikai rendjük, a részletek szépsége és színvonalas költői megformálása teszik hitelessé, nagyerejűvé — tehát *megvalósulttá* — az a költői célt, mely a progresszív hagyományok felújításában, a jelképesnek tűnő cselekvések élővé tételében foglalhatók össze. Részleteiben a mondanivaló ennél lényegesen árnyaltabb.

A mű időzjelbe helyezése hangsúlyozza a címben is kifejezett szituációt: Magyari Csoma Sándor nevében beszél. Többszörösen összetett versmondattal indítja a poémát; erőteljességének titka a főmondat hátravetése, mely a halál előtti tudatos állapot, s egyben a közelgő halál tudatának is megfogalmazása: „*Én, Csoma Sándor, meghalni készülök.*” S miután a kijelentés a „*Rejtelveim birtokában, szárazon csikorgó / kínjaim között...*” sorok után hangzik el, a költő olyan feszült lírai-epikai